

**СЭЛЭНГЭ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

II баг, Цагаан эрэг, Сүхбаатар сум,
Сэлэнгэ аймаг, 43081
Утас/Факс: (976)-7036-3040
Цахим шуудан: Selenge@audit.gov.mn
Цахим хуудас: www.audit.mn

**ОРХОН СУМЫН ИРГЭДИЙН
ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЛЫН ЭЭЛЖИТ
СОНГУУЛЬД ОРОЛЦОХ
АРДЧИЛСАН НАМД**

2024.08.05 № ГНАГ-2024/13-ШТА-НА-26
танай _____ -ны № _____ -т

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд
заасан шаардлагад нийцсэн талаарх дүгнэлт

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйл, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.4-т заасан төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд 2024 оны Орхон сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ээлжит сонгуульд оролцох Ардчилсан намын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Орхон сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Сэлэнгэ аймаг дахь Төрийн аудитын газар нь 2024 оны аймаг, сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуульд оролцох нам, эвслийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817-1:2020 Тулгуур зарчим, Төрийн аудит MNS 6817-6:2020 Нийцлийн аудитын зарчим, Төрийн аудит MNS 6817-8:2020 Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох бусад байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгосон.

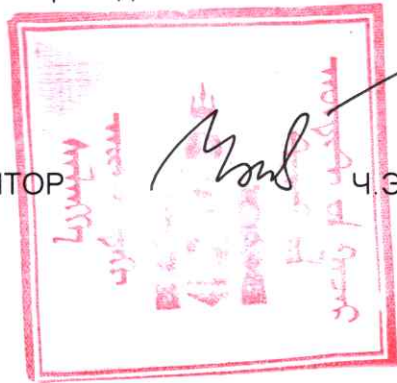
Дүгнэлт

Ардчилсан намын Орхон сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ээлжит сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3 дахь хэсэг, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Орхон сумын Ардчилсан намын мөрийн хөтөлбөр (.....⁷³..... хуудас)-ийг хавсаргав.

Хувийг: Орхон сумын Сонгуулийн хороонд

ДАРГА, ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Ч.ЭНХТУЯА

СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН ОРХОН СУМЫН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН
ХУРЛЫН 2024 ОНЫ СОНГУУЛЬД ОРОЛЦОХ АРДЧИЛСАН
НАМЫН МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

ИРГЭНЭЭ ДЭМЖИЖ, ЭХ НУТГАА ХӨГЖҮҮЛЬЕ

“СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН ОРХОН СУМЫН ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ”

2024 он

ТОВЧ УТГА

НЭГ.ХҮНИЙ ЭРХ, ЭРХ ЧӨЛӨӨ, НИЙГМИЙН ХӨГЖИЛ

- 1.1.Гэр бүл, хүүхэд
- 1.2.Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд
- 1.3.Залуучууд, ахмад, эмэгтэйчүүдийн нийгмийн хамгаалал
- 1.4.Боловсрол
- 1.5.Эрүүл мэнд
- 1.6.Соёл урлаг
- 1.7.Хүний эрх, эрх чөлөө

ХОЁР.ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖИЛ, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ӨСӨЛТ

- 2.1.Хөдөлмөр эрхлэлт
- 2.2.Газар тариалан
- 2.3.Мал аж ахуй
- 2.4.Барилга, дэд бүтэц
- 2.5.Орон сууц
- 2.6.Үйлдвэржилт
- 2.7.Төсөв, санхүү, татварын бодлого
- 2.8.Худалдаа үйлчилгээ

ГУРАВ.ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ, ИРГЭДИЙН ОРОЛЦОО

- 3.1.Төрийн албан хаагчид, төрийн үйлчилгээний шуурхай байдал

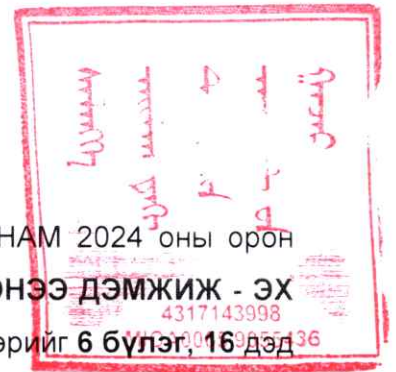
ДӨРӨВ.АЮУЛГҮЙ ТАЙВАН ОРЧИН

ТАВ.БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

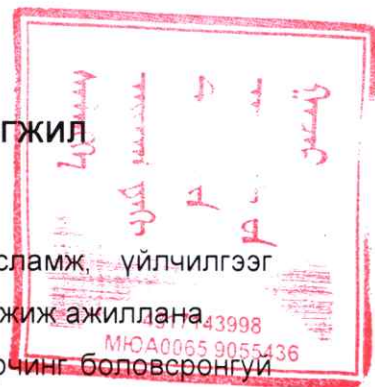
ЗУРГАА.ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ШУДАРГА ЁС

ДЭД ХЭСЭГ

СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН ОРХОН сумын АРДЧИЛСАН НАМ 2024 оны орон нутгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуульд “ИРГЭНЭЭ ДЭМЖИЖ - ЭХ НУТГАА ХӨГЖҮҮЛБЭ” хэмээх уриатайгаар мөрийн хөтөлбөрийг 6 бүлэг, 16 дэд сэдэвтэй боловсруулан та бүхэнд танилцуулж байна.

НЭГ.ХҮНИЙ ЭРХ, ЭРХ ЧӨЛӨӨ, НИЙГМИЙН ХӨГЖИЛ

1.1.Гэр бүл, хүүхэд:

1.1.1.Өрх, суманд үзүүлэх 0-5 насны хүүхдийн тусламж, үйлчилгээг чанаржуулах, хүртээмжийг сайжруулах, хөхөөр хооллолтыг дэмжиж ажиллана.

1.1.2.Хүүхдийг цахим халдлагаас хамгаалах эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох чиглэлээр санал санаачилга гаргана.

1.1.3.Хүүхдийн хамгааллын хариу үйлчилгээг анхан шатанд үзүүлдэг хамтарсан багт дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор хүүхэд хамгааллын үйлчилгээний тодорхой чиглэл буюу нийгмийн ажлын үйлчилгээ, сэтгэл зүйн зөвлөгөө, үйлчилгээ үзүүлэх, бага насны болон хохирогч хүүхэдтэй ажиллах зэрэг мэргэшсэн дэмжих багийг бодлогоор дэмжиж ажиллана.

1.1.4.Хүүхэд хамгаалах чиглэлийн үйл ажиллагааг мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлнэ.

1.1.5.Хурдан морины уралдаан, морины сунгаа, уралдааны бэлтгэлийн үед уяач нь уралдаанч хүүхдийн эрх, амь нас, эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хангахад чиглэгдсэн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

1.1.6.Хүүхэд гэмт хэрэг, зөрчил, хүчирхийлэл, үе тэнгийн дээрэлхэлтэд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ авна.

1.1.7.Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, өөртөө итгэлтэй, Монгол орныхоо байгаль, түүх үндэсний хэл соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох "Зөв Монгол хүүхэд" дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

1.1.8.Гэр бүлийн гишүүн бүрд гэр бүлийн боловсрол олгох "Монгол гэр бүл" боловсролын дэд хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

1.2.Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд:

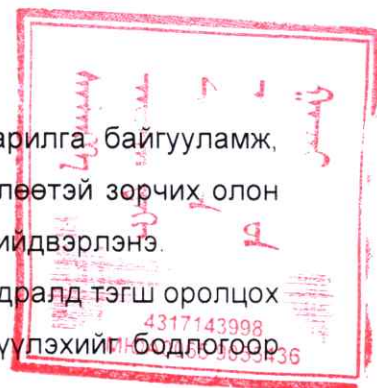
1.2.1.Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнийг бусдын адил бизнес эрхлэх, сурч, хөдөлмөрлөх, бие даан амьдрахад нь туслах, сэргээн засах, нийгмийн харилцаанд ороход туслан дэмжих зэргээр тэдний хэрэгцээнд нийцсэн олон талт мэргэжлийн үйлчилгээ үзүүлнэ.

1.2.2.Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний бие даан амьдрах, нийгмийн үр дүнтэй оролцоог дэмжих, тэдгээрийн эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх талаар холбогдох байгууллагуудтай хамтарч ажиллана.

1.2.3.Эмнэлгүүдэд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд зориулсан дэд бүтэц, орчин нөхцөлийг бий болгоно.

1.2.4. Үйлчилгээний газар, шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж, явган хүний зам, гэрлэн дохиог хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн чөлөөтэй зорчих олон улсын стандартын шаардлагад нийцүүлж, өөрчлөх асуудлыг шийдвэрлэнэ.

1.2.5. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, иргэн нийгмийн амьдралд тэгш оролцох боломжийг нэмэгдүүлсэн үйлчилгээнд хөнгөлөлт, дэмжлэг үзүүлэхийг бодлогоор дэмжинэ.

1.3. Залуучууд, ахмад, эмэгтэйчүүдийн нийгмийн хамгаалал:

1.3.1. Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх төсөл хөтөлбөрийн биелэлтэд дүн шинжилгээ хийж, илүү үр дүнтэй хэлбэрээр шинэчлэн зохион байгуулна.

1.3.2. Суманд ажиллаж буй залуучуудыг дэмжих хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

1.3.3. Ахмадын эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулах санал боловсруулж, үйлчилгээ хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

1.4. Боловсрол:

1.4.1. Ахлах ангийн сурагчдыг ажил хөдөлмөрт бэлтгэх зорилгоор "Зуны хөтөлбөр"-ийг сум, сургуулийн онцлог байдлыг түшиглэн зохион байгуулна.

1.4.2. Ард иргэд, аж ахуйн нэгж, компаниуд хандивлагчдын идэвхтэй оролцоо, дэмжлэгийг хангах замаар боловсролыг дэмжих "Орон нутгийн сан"-г байгуулж, нээлттэй, олон нийтийн хяналттай, ил тод, үр дүнтэй зарцуулж, хэвшүүлнэ.

1.4.3. Багшийг хөгжүүлэх "Сайн багш-Хөгжсөн сурагч" дэд хөтөлбөрийг боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.

1.4.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй болон зорилтод бүлгийн хүүхэд залуучууд, иргэдийн сурч хөгжих "Тэгш боломж" дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

1.4.5. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг бодлогоор дэмжинэ.

1.4.6. Хүүхэд нэг бүрийг хөгжүүлэх сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын "Цөм" хөтөлбөрийг үргэлжлүүлж, төр, орон нутаг, иргэний нийгмийн байгууллага, гэр бүлийн оролцоог өргөжүүлнэ.

1.4.7. Хүүхдэд ээлтэй орчин бүрдүүлж, тэдний санаа бодлыг мэргэжлийн байгууллагуудын үйл ажиллагаанд тусгах зорилгоор насны онцлогт тохирсон нийгмийн үйл ажиллагаанд оролцох, үзэл бодлоо илэрхийлэх боломжийг дэмжинэ.

1.5. Эрүүл мэнд:

1.5.1. Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, эх болон нярайн эндэгдлийг бууруулна.

1.5.2.Сумын эрүүл мэндийн байгууллагын тусламж үйлчилгээг түргэн шуурхай чанар хүртээмжтэй, ил тод, ёс зүйтэй, иргэддээ ээлтэй болгоно.

1.5.3.Хорт хавдрын шалтгаант нас баралтыг бууруулж, эрт илрүүлэлт, оношилгоо, эмчилгээний чанарыг сайжруулах зорилт тавьж ажиллана.

1.5.4.Иргэдийг насны бүлэгт нь тохирсон урьдчилан сэргийлэх үзлэг оношилгоонд хамруулах ажлыг зохион байгуулна.

1.5.5.Архидалт, хар тамхи, мансууруулах бодист донтох, амиа хорлолтын шалтгаан, сэтгэл зүйн өвчлөлийг эрт илрүүлэх үйл ажиллагааг өргөжүүлж, сайжруулахад бодлогоор дэмжиж ажиллана.

1.5.6.Яаралтай түргэн тусламжийн үйлчилгээний зохион байгуулалтыг шинэчилж, материаллаг баазыг бэхжүүлэх, үйлчилгээний чанар, хүртээмж, шуурхай байдлыг оновчтой зохион байгуулж, үр дүнг тооцдог болгоход онцгой анхаарч ажиллана.

1.5.7.Тэтгэвэр тогтоолгосон ахмад эмч, сувилагч нарыг эрүүл мэндийн байгууллагад зөвлөхөөр ажиллуулах боломжийг бүрдүүлж, бодлогоор дэмжиж ажиллана.

1.5.8.Эмчийн чадавх, эмчилгээний үр дүнг үнэлэх, цахим систем ажиллуулж, өрсөлдөөнд суурилсан тусламж үйлчилгээг үзүүлэхэд бодлогоор дэмжиж ажиллана.

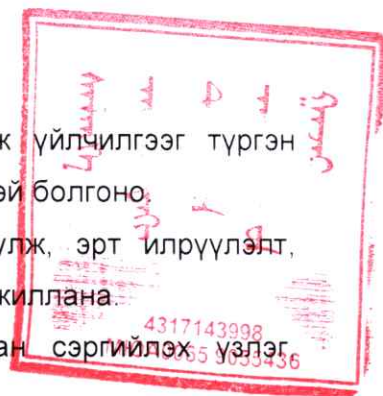
1.5.9.Эмийн хэрэглээ, эрүүл аюулгүй байдлын хяналтыг сайжруулахад холбогдох байгууллагатай хамтран ажиллана.

1.5.10.Сумын хэмжээнд нарийн мэргэжлийн эмч, эмнэлгийн ажилтнуудыг тогтвор суурьшилтай ажиллах нөхцөл бололцоогоор хангаж ажиллана.

1.5.11.Сумын хүн амын дундаж наслалтыг нэмэгдүүлэх хүрээнд эрүүл, аюулгүй ээлттэй орчныг бүрдүүлж, эрүүл амьдралын зөв дадал хэвшлийг төлөвшүүлэн эрт илрүүлэлтийг оновчтой тасралтгүй зохион байгуулж, “80+” дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

1.5.12.“Эрүүл монгол хүн” хөтөлбөрийн хүрээнд “Элэг бүтэн монгол”, “Эрүүл шүд”, “Умайн хүзүүний хавдаргүй монгол” болон бусад арга хэмжээг үр дүнтэй хэрэгжүүлнэ.

1.5.13.Сумын хүн амын дунд тэргүүлэх өвчлөл, эндэгдлийг тогтоож, түүнээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор иргэдэд эрүүл мэндийн боловсрол олгож, эрт илрүүлэг үзлэг оношилгоонд тогтмол хугацаанд хамрагддаг хэвшлийг бий болгоно.

1.6.Соёл урлаг, спорт:

1.6.1.Уламжлалт өв соёлоо бодлогоор дэмжин соёлын өвийг тоон системд хөрвүүлэн хадгалж, олны хүртээл болгох ажлыг эхлүүлнэ.

1.6.2.Сумын соёлын биет ба биет бус өвийг хадгалан хамгаалах, сэргээн засварлах, түүнийг хамгаалан цуглуулагч, тээн уламжлагч нарыг сурталчлан дэмжинэ.

1.6.3.Археологийн болон түүх соёлын дурсгалт газрын бүртгэл, хамгаалалтыг сайжруулна.

1.6.4.Мэргэжлийн урлагийн байгууллага, залуу уран бүтээлчдийн уран бүтээлээ олны хүртээл болгох, ур чадвараа хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.

1.6.5.Сайн дурын уран сайханчид болон урлагийн холбоодын үүсгэл санаачилгыг дэмжинэ.

1.6.6.Түүх, соёлын агуулга бүхий контентыг хөгжүүлж, үзэгчдэд хүртээл болгох ажлыг зохион байгуулна.

1.6.7.Спорт цогцолбор, сургалтын төв, чөлөөт цагийн үйлчилгээ үзүүлэх барилга байгууламж, дэд бүтцийг бий болгох төслүүдийг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр хэрэгжүүлнэ.

1.6.8.Спортын арга хэмжээ, их наадам, уралдаан, тэмцээнийг зохион байгуулах, оролцоход бодлогоор дэмжиж, хамтран ажиллана.

1.6.9.Эрүүл, идэвхтэй аж төрөх талаар сургалт, сурталчилгааг сайжруулж, олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлнэ.

1.6.10.Бясалгал, хийн дасгал, нийтийн бүжиг, иог, чөлөөт цагийн клубуудын үйл ажиллагааг дэмжинэ.

1.6.11.Соёл, урлагийн байгууллага нэмэлт орлого олох боломж, нөхцөлийг бүрдүүлэх талаар хамтарч ажиллана.

1.7.Хүний эрх, эрх чөлөө:

1.7.2.Ардчиллын үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцох, бүх шатны сонгуульд саналаа өгөх, Улсын Их Хуралд сонгогдсон гишүүд, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд сонгогдсон төлөөлөгчдөөр дамжуулан саналаа илэрхийлэхийг дэмжиж ажиллана.

1.7.3.Хүний заяагдмал эрхийг хамгаалах, иргэдэд хүний эрхийн талаар ойлголт өгөх, сурталчлан таниулах үйл ажиллагааг дэмжинэ.

ХОЁР.ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖИЛ, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ӨСӨЛТ

2.1.Хөдөлмөр эрхлэлт:

2.1.1.Үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг шууд худалдаалах төвийг суманд байгуулах, борлуулалтын сүлжээг бий болгох асуудлыг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.

2.1.2.Баялаг бүтээгчдээ дэмжиж, Орхончуудынхаа орлогыг нэмэгдүүлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

2.1.3.“Өрх бүр баялаг бүтээгч” дэд хөтөлбөрийг үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.

2.1.4.Малын гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөдөө аж ахуйг хөгжүүлэх замаар ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.

2.2.Газар тариалан:

2.2.1.Усалгаатай тариалангийн үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэн ус, эрчим хүчний хэмнэлттэй, байгальд ээлтэй техник, технологийн хангамжийг сайжруулж, нэгжээс авах ургацыг дээшлүүлнэ.

2.2.2.Газар тариалангийн салбарын услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжиж ажиллана.

2.2.3.Газар тариалангийн салбарыг хөгжүүлэх бодлогын хүрээнд үрийн аж ахуйн системийг боловсронгуй болгож, хөрс, цаг уурын онцлогт тохирсон, баталгаат сортын үрийн хангамжийг нэмэгдүүлэх бодлого баримтална.

2.2.4.Үр тариа болон ургамал хамгаалах химийн бодис, бордоо, био бэлдмэлийн үйлдвэрлэл эрхлэгчдийг бодлогоор дэмжинэ.

2.2.5.Жимс, жимсгэнийн дотоодын үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх санал санаачилгыг дэмжиж ажиллана.

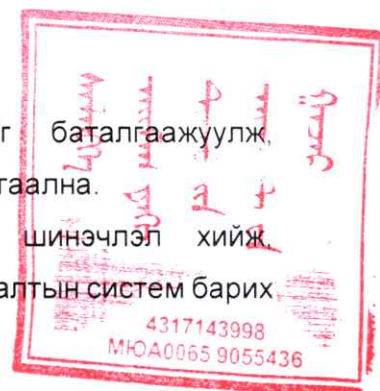
2.2.6.Хүнс, хөдөө аж ахуйн салбарт баримтлах бодлогыг хэрэгжүүлж, “Органик хүнс” хөтөлбөр боловсруулж, мах, сүү, гурил, хүнсний ногоо зэрэг бүтээгдэхүүний хэрэгцээг ханган, экспортлох бодлого баримтална.

2.2.7.Мэдээллийн технологийг ашиглан мал аж ахуйн гаралтай хүнсний бүтээгдэхүүний аюулгүй байдалд тавих хяналтыг сайжруулна.

2.2.8.Хүн амын гол нэр төрлийн хүнсний бүтээгдэхүүний дотоод хэрэгцээг чанартай хүнсээр хүртээмжтэй хангаж, дотоод зах зээл дэх хүнсний нийлүүлэлтийн сүлжээг бий болгож, аюулгүй байдлын тогтолцоог нэвтрүүлэх замаар найдвартай хүнс нийлүүлэгч сум болох бодлого баримтална.

2.2.9. Малчдын малаа маллах дундын бэлчээрийг ашиглалтын хариуцлагыг нэмэгдүүлж, малчдын эрх ашгийг хамгаална.

2.2.10. Газар тариалангийн үйлдвэрлэлд техникийн шинэчлэл хийж баталгаат сортын үрийн хангамж, ургамал хөрс хамгаалалт, услалтын систем барих зэрэг агро техникийн цогц арга хэмжээг дэмжинэ.

2.3. Мал аж ахуй:

2.3.1. Малын эмч нарын ур чадварыг дэмжих замаар нэгж малд ногдох мал эмнэлгийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулна.

2.3.2. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийн 30-аас доошгүй хувийг сэргээнэ.

2.3.3. Мал аж ахуйн салбарыг эдийн засгийн үр ашигтай, орчин үеийн шинэ технологи, инновацад суурилж, хөгжүүлэх мэдлэг бүхий малчдыг малчин бизнесмен болгох замаар тогтвортой орлого бүхий хүчтэй дундаж давхаргыг тэлэх бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

2.3.4. Малыг тооноос илүү чанарт шилжүүлж, малын төрлийг зохистой харьцаанд хүргэж, эдийн засгийн ашигтай, технологид суурилсан мал аж ахуйг хөгжүүлнэ.

2.3.5. Мал аж ахуйн эрүүл бүсийг баталгаажуулж, мал эмнэлгийн үйлчилгээний хүртээмжийг чанартай болгож, хяналтыг сайжруулна.

2.3.6. Малын гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг зах зээлд нийлүүлэх хяналтыг сайжруулж, малыг вакцин, туулгад бүрэн хамруулж, эрүүлжүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

2.3.7. Малаас гарч буй түүхий эд болох арьс шир, ноос ноолуурыг боловсруулах үйлдвэрлэл эрхлэгчдийг бодлогоор дэмжиж ажиллана.

2.3.8. Уламжлалт мал, аж ахуйн гаралтай түүхий эд ноос, ноолуур, арьс шир, махыг малчдын оролцоотой анхан шатны түүхий эдийн тордолгооны цэгт бэлтгэн өндөр түвшний технологийн үйлдвэрт эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж буй аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжиж, хамтран ажиллана.

2.3.9. Мал аж ахуй, газар тариалан, гахай, тахиа, зөгий, загасны аж ахуйд суурилсан орон нутгийн онцлог шинэ брэнд бүтээгдэхүүний бизнес загварыг хөгжүүлнэ.

2.4. Барилга, дэд бүтэц:

2.4.1. Газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөг нийт салбарын хөгжилтэй уялдуулан нэгдмэл болгох хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

2.4.2. Байгаль орчинд ээлтэй, эдийн засгийн үр өгөөжтэй, аюулгүй ажиллагааг бүрэн хангасан шинэ технологийн халаалт, дэд бүтцийн системийг нэвтрүүлэхэд бодлогын дэмжлэг үзүүлнэ.

2.4.3. Гэр хорооллын дэд бүтцийг шийдэж, айл бүрийг хашаандаа сайхан амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор "Таны хашаа" дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

2.4.4. Сумын сургууль, цэцэрлэг, дотуур байрны барилга байгууламжид тавигдах нэгдсэн стандарт шаардлагыг мөрдүүлнэ.

2.4.5. Сумын төвийн хүн амыг эрүүл ахуй, чанарын шаардлагад нийцсэн усаар хангах, дэд бүтцийг сайжруулах асуудлыг холбогдох байгууллагад уламжлан шийдвэрлүүлнэ.

2.5. Орон сууц:

2.5.1. Бага, дунд орлоготой иргэдэд зориулж, амьдрах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор сумын ерөнхий төлөвлөгөө, зураг төслийг иргэдийн оролцоонд тулгуурлан боловсруулж, дэд бүтэцжүүлэх ажлыг хамтран хэрэгжүүлнэ.

2.6. Үйлдвэржилт:

2.6.1. Суманд өрсөлдөх чадвар бүхий түүхий эд боловсруулах үйлдвэрлэлийг бодлогоор дэмжин ажиллана.

2.6.2. Хөдөө аж ахуйн боловсруулсан бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжих, олон улсын чанар, стандартыг нутагшуулж, экспортлох цогц арга хэмжээг үе шаттай авч хэрэгжүүлэх талаар төрийн захиргааны байгууллагатай хамтран ажиллана.

2.6.3. Жимс жимсгэнэ, загас, загасан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх хувийн хэвшлийн санаачилгыг дэмжинэ.

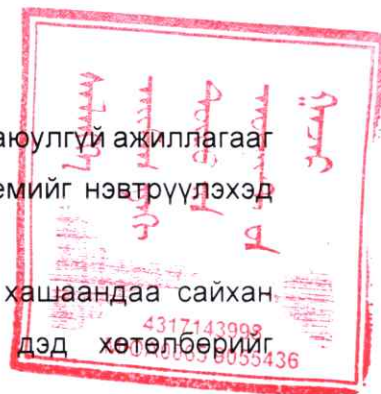
2.6.4. Үйлдвэрлэл, бизнес эрхлэгчдийг гаднын байгууллагуудын хөрөнгө оруулалт, зээл, тусламжид хамруулах бодлого баримтална.

2.7. Төсөв, санхүү, татварын бодлого:

2.7.1. Орон нутгийн төсвийн зардлыг ач холбогдол, үр өгөөжөөр нь эрэмбэлэх зарчимд шилжиж, үр ашигтай хуваарилалтын бодлого хэрэгжүүлнэ.

2.7.2. Орон нутгийн үйлдвэрлэгчдийнхээ бүтээгдэхүүнийг худалдан авах хандлагыг бий болгож мөнгөн гүйлгээг нутагтаа авч үлдэх бодлого баримтална.

2.7.3. Хуримтлалыг бий болгох сургалт мэдээллийн бодлогыг хэрэгжүүлж, иргэдийн банкин дахь хадгаламжийн хэмжээг нэмэгдүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

2.7.4.Татварын байцаагч, иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын харилцан уялдаа холбоог сайжруулан, татварын зөвлөгөө өгдөг, хуулийг дээдэлдэг, бизнесийг дэмждэг чиглэлийг баримтална.

2.7.5.Иргэн, аж ахуйн нэгжийн бизнесийн үйл ажиллагааг дэмжсэн өгөөжтэй санхүүгийн зуучлалыг хөгжүүлэхэд бодлогоор дэмжиж ажиллана.

2.7.6. Малын тоо толгойн албан татварыг бууруулах асуудлыг судалж, шийдвэрлүүлнэ.

2.8.Худалдаа үйлчилгээ:

2.8.1.Хүн амын хүнсний чанар, шим тэжээлийг сайжруулж, тэнцвэртэй, эрүүл хооллолтын зохистой дадлыг хэвшүүлнэ.

2.8.2.Байгалийн болон бэлчээрийн мал аж ахуйн гаралтай органик хүнс, хүнсний нэмэлт тэжээлийн үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.

2.8.3.Жимс, жимсгэнэ, нарийн ногоо тариалах болон хүлэмжийн газар олгох, ашиглахад уян хатан бодлого баримталж, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

ГУРАВ.ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ ИРГЭДИЙН ОРОЛЦОО:

3.1.Төрийн албан хаагчид, төрийн үйлчилгээний шуурхай байдал:

3.1.1.Төрийн албанаас эрт тэтгэвэрт гарч буй иргэд жижиг, дунд, бичил бизнесийн салбарт ажиллах, баялаг бүтээх боломжийг бүрдүүлнэ.

3.1.2.Бүх шатны төрийн албан хаагчдыг эрхэлдэг ажлынхаа чиглэлээр сурч боловсрохыг дэмжиж, жил бүр сургалтад хамруулна.

3.1.3.Төрийн үйлчилгээнд хувийн хэвшил, иргэний оролцоот үнэлгээ, хариуцлагын тогтолцоог нэвтрүүлнэ.

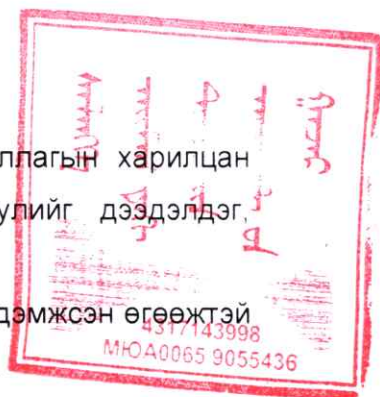
3.1.4.Төрийн байгууллага, удирдах албан тушаалтан жил бүр иргэдэд нээлттэй, ил тод ажлын тайлангийн сонсгол хийдэг ажлыг тогтмолжуулна.

3.1.5.Интернэтийн сүлжээг хүртээмжтэй болгож, төрийн үйлчилгээг цаг алдалгүй, шуурхай авах боломжийг бүрдүүлнэ.

ДӨРӨВ.АЮУЛГҮЙ ТАЙВАН ОРЧИН:

4.1.Сумын эрсдэл бүхий газруудыг камержуулж, цагдаагийн байгууллагатай шууд, хялбар байдлаар холбогдох нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

4.2.Инженерийн шугам сүлжээний аюулгүй байдлын стандартыг хангуулна.

4.3.Иргэн бүрийн аюулгүй байдлаа хангахад хэрэгцээтэй мэдээллийг нийгэмд түгээж, иргэдийн оролцоог дэмжинэ.

ТАВ.БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ:

5.1.Тэрбум мод хөтөлбөрийн хүрээнд төр, хувийн хэвцлийн түншлэлээр нөхөн сэргээлтийн ажлыг эрчимжүүлнэ.

5.2.Ус, агаар, хөрс, орчны бохирдлыг бууруулах цогц дэд хөтөлбөр боловсруулна.

5.3.Усны нөөцийн хомсдолоос сэргийлж, гадаргын усыг хуримтлуулах, хэрэгцээг хүртээмжтэй хангах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

5.4 Ус бохирдуулсны төлбөр, зөвшөөрөл олгох үйл явцаар дамжуулан ус ашиглалтын үр ашиг, хэмнэлтийг сайжруулна.

5.5.Суурин газрын ус хангамжийн эх үүсвэрийн эрүүл ахуйн бүсийн дэглэмийг мөрдүүлж, усны нөөц бохирдох, хомсдохоос сэргийлэх чиглэлийн ажлыг зохион байгуулна.

ЗУРГАА.ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ШУДАРГА ЁС

6.1.Нас, хүйс, хөгжлийн ялгаа, бэлгийн чиг баримжаа гэх мэт аливаа төрлийн ялгаварлал, дарамт, хүчирхийллийг гэр бүлийн орчин, ажлын байр, олон нийтийн бүх орчинд таслан зогсооход чиглэсэн үе шаттай арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

6.2.Хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн эсрэг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, гэр бүл, сургуулийн орчинд хүүхдийн эрхийг хангах, ажлын байран дахь бэлгийн дарамттай тэмцэхэд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлнэ.

6.3.Гамшиг, аюулаас хамгаалах мэргэжлийн байгууллага болон орон нутгийн иргэдийн хамтын ажиллагааг бэхжүүлж, хамтарч ажиллана.

6.4.Нутгийн удирдлагын байгууллагын ил тод, нээлттэй байдал, шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд оролцох иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх зорилгоор цахим ИТХ-ыг жилд 1-ээс доошгүй удаа хийнэ.

6.5.Иргэд гарын үсэг цуглуулж, тодорхой асуудлыг хөндөж дэвшүүлсэн тохиолдолд сумын ИТХ шууд авч хэлэлцэх боломжийг бий болгоно.

6.6.Хууль сурталчлах, таниулах ажлын чанарыг дээшлүүлж, олон нийтэд хууль зүйн мэдээллийг шуурхай, үр дүнтэй хүргэнэ.

6.7.Иргэддээ итгэж, анхан шатны нэгж дээрээ асуудлаа шийдвэрлэх зарчимд тулгуурласан нутгийн удирдлагыг бэхжүүлнэ.

6.8.Төсвийн зарцуулалтад тавих иргэний болон хөндлөнгийн хяналтыг нэмэгдүүлнэ.

6.9.Суманд хэрэгжүүлэх аливаа төсөл, хөтөлбөр, тендерийн сонгон шалгаруулалтыг авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс ангид, олон нийтийн оролцоотой ил тод, нээлттэй болгоно.

ОРХОН СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМЫН ХОРОО